

АНАЛІЗ ПРИРОДНИХ ВИХОВНИХ СИТУАЦІЙ ЯК МЕТОД ПІДГОТОВКИ ТА ПЕРЕПІДГОТОВКИ КЛАСНИХ КЕРІВНИКІВ

В.В. Каплінський

Анотація. В статті описується досвід використання теоретичних знань з педагогіки як інструмента розв'язання природних педагогічних ситуацій та їх спрямування у виховане русло.

Ключові слова: педагогічні ситуації, природні виховні ситуації, принципи, методи, прийоми виховання, процес підготовки класного керівника.

Аннотация. В статье описывается опыт использования теоретических знаний по педагогике как инструмента решения педагогических ситуаций, которые возникают естественно, и реализации их воспитательного потенциала.

Ключевые слова: педагогические ситуации, реальные воспитательные ситуации, принципы воспитания, методы и приемы воспитания, процесс подготовки классного руководителя.

Annotation. The article deals with the experience of the usage of theoretical knowledge of Pedagogics as an instrument of natural pedagogical situations and their aiming at upbringing direction.

Key words. Pedagogical situations, natural upbringing situations principles, methods of upbringing, the process of supervising preparation.

Знання з педагогіки, як і з мови, потрібні вчителю не лише як сукупність принципів, способів, правил, а як *засіб* успішного розв'язання тих ситуацій (часто непередбачених), які постійно виникають у навчально-виховному процесі і потребують педагогічно грамотного підходу до їх вирішення.

Принцип зв'язку педагогіки з життям, теорії з практикою чи не найважливіший принцип навчання педагогіці. Адже те, що вивчається на лекціях, семінарах, в процесі самостійної роботи має значення лише тоді, коли стає керівництвом до дій у повсякденному житті, регулятором практичної діяльності.

Коли студент на семінарі може розкрити суть виховання, назвати його принципи, засоби – це важливо. Але, якщо ці знання не стають інструментом

діяльності на практиці, їх не можна назвати засвоєними, оскільки той процес засвоєння, який *припиняється* на етапі закріплення, не є завершеним.

Мета пропонованої статті – здійснити аналіз напрацьованого досвіду поєднання теоретичних знань з педагогіки та методики виховної роботи з практикою розв’язання на їх основі природних виховних ситуацій в діяльності класного керівника.

Оскільки природні виховні ситуації реалізують свій виховний потенціал при створенні відповідних умов педагогічно доцільного їх спрямування у виховане русло, провідним **завданням** статті є виявлення і розкриття значущості саме тих знань з теорії та методики виховання, опора на які забезпечує успішність реалізації виховного потенціалу ситуацій шляхом їх співставлення з умовами протікання конкретної ситуації.

Досвід викладання педагогіки свідчить, що нерідко такі важливі теми, як принципи, методи, прийоми виховання вивчаються у відриві від тих конкретних ситуацій, інструментом розв’язання яких (причому, досить успішним) вони можуть стати при умові їх задіяння в якості інструмента практичної діяльності.

Без такого співвідношення принципи та засоби виховання залишаються сухими, мертвими положеннями, засвоєння яких відбувається на чисто термінологічному рівні з установкою на їх подальше відтворення на заняттях чи на екзамені з досить низьким, а часто нульовим коефіцієнтом корисної дії.

Такі знання не можна назвати повноцінними знаннями, оскільки, як стверджував Б.Шоу, єдиний шлях, який веде до знань, – це діяльність.

ККД знань, які засвоєні в процесі вивчення педагогічних дисциплін, а потім успішно відтворені на державному екзамені, але «не пропущені через діяльність і не відлиті в прийоми педагогічної техніки досить низький» [1,с.9].

Педагогічні знання лише тоді стають *діючим* інструментом відповідної інструментальної сфери особистості, коли студент працює з ними, а не просто відображає. А отже, якщо ми будемо вимагати лише відображення та

відтворення знань в процесі вивчення педагогічних дисциплін – ми будемо працювати, по суті, у холостому режимі.

Працювати зі знаннями означає забезпечувати їх дієве функціонування «приміряючи» до ретельно відібраних ситуацій, успішному розв'язанню яких сприяють відповідні знання; шукати умови і межі їх застосування та прогнозувати наслідки включення теоретичних знань «в роботу» в різних моделях та контекстах.

При наявності у психолого-педагогічній літературі численних збірників педагогічних ситуацій (Т.Кошманова, Л.Кондрашова, О.Матвієнко, М.Поташнік, Г.Петровченко, М.Щербань та ін.). недостатня увага приділяється саме технології її спрямування у виховне русло на основі чітко означених теоретичних позицій, аналізу педагогічних ситуацій та шляхів їх розв'язання у тісній взаємодії практики з теорією.

Пропонована стаття – спроба переконати майбутнього педагога у неможливості педагогічно доцільного розв'язання педагогічних ситуацій поза пропонованим підходом, ідеї якого знайшли своє відображення не лише в процесі навчальних занять з педагогіки, МВР та ОПМ, а і у змісті державного екзамену з педагогіки на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» та державного кваліфікаційного екзамену (освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст»).

Виклад основного матеріалу. Практичне завдання з педагогіки та методики виховної роботи включає в себе педагогічну ситуацію і п'ять завдань до неї, відповіді на які вписуються в екзаменаційний лист. Ситуації відібрані за наступними критеріями:

- **інформативність** (за своїм змістом ситуація є такою, яка передбачає чітку інформацію по кожному з п'яти питань з педагогіки та МВР);
- **рівнозначність** (за рівнем складності та обсягом інформації);
- **унеможливленість** відповіді загальними фразами (ситуації передбачають недвозначні, конкретні відповіді на поставлені питання);
- **зручність** перевірки та оцінювання .

Вибір саме такої форми практичного завдання обумовлений тим, що воно дає можливість, *по-перше*, оцінити значущість теоретичних знань з педагогіки і МВР та їх практичну необхідність; *по-друге*, перевірити рівень педагогічного мислення та вмінь застосовувати набуті теоретичні знання при розв'язанні педагогічних ситуацій.

Вибір педагогічної ситуації в якості практичного екзаменаційного завдання обумовлювався ще й тим, що професійна діяльність вчителя являє собою процес розв'язання численних педагогічних ситуацій, які здебільшого виникають непередбачено. Саме тому її успіх певною мірою залежить від вміння продуктивно розв'язувати ці ситуації.

«Справжній педагог, – справедливо зауважує в статті «Поняття режисури в педагогіці» С. Смирнов, – не той, хто знає матеріал, і навіть не той, хто добре володіє цим матеріалом, а той, хто може в обставинах шкільного життя, яке щосекундно змінюється, знаходити оптимальні рішення, хто вміє орієнтуватись в непередбачуваній педагогічній ситуації».

Зразок практичного завдання

Ознайомтеся із ситуацією і впишіть в екзаменаційний лист відповіді на подані нижче запитання.

До першого в житті самотійного уроку готуюсь серйозно. Хочу з порогу здивувати учнів цікавими фактами. Зразу після дзвінка відчиняю двері 7-Б - у класі нікого немає. Не вірю своїм очам. Бачу, учні тихенько сидять... під партами.

1. На які **принципи** виховання будете опиратися при розв'язанні ситуації?
2. Які **методи** чи **прийоми** виховного впливу ви використаєте для успішного розв'язання ситуації?
3. **Обґрунтуйте** педагогічну доцільність одного з обраних вами методів чи прийомів.
4. Які способи поведінки вихователя є педагогічно **недоцільними** при розв'язанні ситуації?

5. Запропонуйте оптимальний варіант розв'язання ситуації (ваші *конкретні* подальші дії на місці педагога).

Рекомендації щодо письмових відповідей на питання до педагогічної ситуації.

Перше питання.

На які принципи виховання будете опиратися при розв'язанні ситуації?

Щоб вірно відповісти на це питання необхідно:

- а) ***відновити*** в пам'яті принципи виховання (подумки перелистати);
- б) ***«приміряти»*** їх до ситуації на основі аналізу змісту ситуації та сутності принципів, які співвідносяться з нею;
- в) ***вибрати*** з них ті принципи, опора на які безсумнівно забезпечить ефективність виховного впливу;
- г) ***відкинути*** принципи, які за своєю логікою не співвідносяться зі змістом запропонованої ситуації;
- д) ***вписати*** обрані принципи, правильно їх сформулювавши, у відведений для відповіді проміжок екзаменаційного листа.

Спробуємо за даним алгоритмом відповісти на перше питання до запропонованої вище ситуації, опираючись на навчальний посібник «Педагогіка» В.М.Галузяка, М.І.Сметанського, В.І.Шахова (Тема «Принципи виховання»). Автори названого посібника виділяють наступні принципи виховання, тобто ті положення, дотримання яких забезпечує ефективність організації виховного процесу (у даному випадку – ефективність виховного впливу у запропонованій ситуації): безумовне позитивне ставлення до особистості вихованця; опора на позитивне в дитині; поєднання поваги з вимогливістю до вихованця; поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи і самодіяльності вихованців; прихованість виховних впливів; систематичність і наступність виховання; єдність та послідовність виховних впливів; емоційність виховання; врахування вікових та індивідуальних особливостей вихованців.

Крок №1 полягає у відтворенні в пам'яті перерахованих принципів виховання, попередньо засвоєних, та їх уявному «перегортанні».

Крок №2. Пригадуючи принципи виховання, «приміряємо» їх до ситуації, враховуючи, з одного боку, зміст ситуації, з іншого – сутність того чи іншого принципу та його відповідність ситуації.

Так, у заданій ситуації ми спостерігаємо прояв явної негативної поведінки девятикласників, а **принцип безумовного позитивного ставлення до вихованців** означає прийняття їх такими, які вони є, не демонструючи негативного ставлення до особистості вихованців, а засуджуючи лише їх дії («ви не погані, а ваша поведінка погана»). Якщо цей принцип вимагає від учителя ставитись позитивно до всіх вихованців: слухняних і неслухняних, працюючих і ледачкуватих, відмінників і відстаючих, вродливих і непривабливих, тактовних і безтактних, а в даному випадку тих, які таким чином випробовують учителя, – значить опора на нього в цій ситуації для забезпечення успішності виховного впливу безсумнівно є педагогічно доцільною.

Однак, моє прийняття їх такими, які вони є, що є проявом **поваги** до них, повинно поєднуватись з проявленою мною в тій чи іншій формі **вимогливістю**. Тобто, хоч я прийшов вперше в клас, але своєю впевненістю, організованістю, нерозгубленістю, зібраністю повинен дати відчуття і свою вимогливість з метою унеможливлення в подальшому проявів подібної негативної поведінки. Це вимагає дотримання в даних умовах **принципу поєднання поваги з розумною вимогливістю до вихованців**.

У подібних ситуаціях зовсім недоцільно звертатись до методів прямого впливу, оскільки вони розвиватимуть ситуацію в небажаному напрямку і коефіцієнт їх корисної дії може бути зі знаком «-», нульовим, або досить низьким. Педагогічно доцільним і ефективним в ситуаціях випробовування вчителя при першому знайомстві можуть бути лише способи прихованого впливу, а отже і опора на **принцип прихованості виховних впливів**.

З огляду на те, що в ситуації вказано клас, а отже вік учнів, обов'язково необхідно враховувати його, обираючи той чи інший спосіб виховного впливу. А ще враховувати *особливості* даного класу, який вдався до такого способу випробовування вчителя. Таким чином, четвертий принцип, який відповідає наведеній вище ситуації, – ***принцип врахування індивідуальних та вікових особливостей учнів.***

Крок №3 з відбору принципів виховання є наслідком другого. Здійснивши їх аналіз, ми відібрали саме ті принципи, які відповідають змісту ситуації і опора на які сприяє забезпеченню результативності виховного впливу.

Крок №4. Паралельно ми аналізуємо і «приміряємо до ситуації» інші принципи, відкидаючи їх як такі, які не відповідають змісту ситуації.

Так, наприклад, *принцип опори на позитивне*, вимагає більш-менш тривалого знайомства з учнями з метою виявлення позитивного, чого не можливо зробити в заданій ситуації першого знайомства.

Для принципу *поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи і самодіяльності вихованців* в нашій ситуації також немає відповідних умов, оскільки даний принцип вимагає поступових дій (від зовнішньої організації і контролю поведінки до розвитку в них самоорганізації і самоконтролю) *протягом певного часу*.

З огляду на те, що в заданій ситуації лише один суб'єкт виховного впливу – вчитель, відсутні умови для узгодженості дій, а отже і для принципу *єдності і послідовності виховних впливів*.

Принцип *систематичності і наступності* виховання вимагає знання, врахування і логічного продовження вже досягнутого в процесі попередньої виховної роботи, що також не може бути реалізовано при першій зустрічі.

Зона дії принципу емоційності – емоційна сфера вихованців, їх почуття. Виховання, по суті, і є впливом на почуття. Мета вчителя в цій ситуації – викликати почуття незручності, незадоволення своїм вчинком, щоб учні самі відчували безглуздість свого вчинку і зникло бажання його продовжувати.

Для задіяння цих почуттів, звичайно ж, необхідна опора на **принцип емоційності**, який полягає у намаганні вчителя викликати в учнів бажану емоційну реакцію на той чи інший факт, подію, вчинок. Отже, треба додати до відібраних раніше (крок 2) ще й цей принцип.

Таким чином, проаналізувавши всі принципи виховання в контексті педагогічної ситуації, «примірявши» до неї кожен з принципів на відповідність чи невідповідність та відкинувши невідповідні, ми переходимо до останнього етапу – **кроку №5** і вписуємо у відведене для відповіді місце ті принципи виховання, які логічно пов'язані із заданою ситуацією і є тими положеннями, на які ми маємо зробити опору з метою забезпечення успішності виховного впливу.

Послідовність кроків умовна, оскільки перелічені вище розумові операції чотирьох перших кроків (відтворення, «примірювання», відкидання, вибір) здійснюються одночасно в процесі аналізу ситуації.

При відповіді на друге питання практичного екзаменаційного завдання також важлива чітка послідовність дій:

- 1) **відтворення** у пам'яті методів педагогічного впливу, засвоєних з усвідомленням та розумінням їх суті;
- 2) **їх співставлення** зі змістом заданої ситуації на відповідність чи невідповідність;
- 3) **виокремлення** того методу, чи методів, які є адекватними змісту ситуації, умовам її протікання і оптимальними для забезпечення ефективного виховного впливу;
- 4) **відтворення** в пам'яті прийомів виховного впливу, *пошук та вибір* тих прийомів, які здатні підсилити ефективність обраних методів виховання;
- 5) **запис** обраних оптимальних методів та прийомів виховного впливу.

Зразок письмової відповіді на питання №2

Оскільки задана ситуація є ситуацією першого знайомства, в першу чергу обираємо метод педагогічно доцільної самопрезентації, мета якого – створити позитивне враження, викликати симпатію, повагу. З іншого боку,

ситуацію, яка склалася, можна використати з метою виховного впливу і спрямувати у виховне русло, тобто застосувати ще один метод виховання: **використання природної ситуації у виховних цілях**. Щоб підсилити ефективність названих методів, звернемось до прийомів виховного впливу, педагогічно доцільних в цій ситуації. Перш за все, **до прийому вдаваної байдужості**, оскільки для його застосування мають місце саме ті умови, при наявності яких він застосовується: перше знайомство, мета порозважатись, випробувати вчителя, понервувати його, перевірити педагогічну винахідливість педагога. Не менш ефективними підсилювачами дії обраних методів будуть **прийоми іронії, натяку** як прийоми прихованого впливу, або ж, несподівані дії вчителя, **прийом вибуху**, здатні приголомшити учнів, поставити їх в незручне становище і дати відчутти недоречність свого вчинку. Може бути поєднання названих прийомів, тобто їх інтегрування в одному прийомі, в якому буде елемент несподіваності, вдаваної байдужості, прихованої насмішки і натяку.

Недоцільними в цій ситуації будуть методи та прийоми прямого впливу: переконування, прояв обурення, а ще не доцільнішим – покарання.

По-перше, звернення до названих методів і прийомів не забезпечить позитивного враження про особистість педагога в ситуації першого знайомства, як важливої умови ефективності подальшого спілкування.

По-друге, використання цих методів може провокувати конфлікт, в той час, коли при першій зустрічі необхідно навпаки забезпечити взаємний контакт.

По-третє, прямий вплив через переконування, обурення, покарання стане перешкодою для реалізації мети уроку та формування внутрішньої мотивації учнів.

По-четверте, вчитель втратить можливості першої зустрічі як найсприятливішої для створення умов ефективного спілкування в подальшому, оскільки і надалі потрібно буде прикладати набагато більше зусиль і енергії.

Третє питання до ситуації вимагає короткого обґрунтування доцільності вибору способів впливу на прикладі обґрунтування одного з обраних методів чи прийомів, що по суті, і було зроблене нами вище.

При письмовій відповіді на питання можна обмежуватись лише аналізом окремого методу або окремого прийому.

Наприклад. *Я обрав в цій ситуації з метою виховного впливу прийом вдаваної байдужості.*

Вважаю, що при певному комунікативному забезпеченні (не тільки «що» сказати, але і «як») цей прийом забезпечить позитивний результат. Вдавана байдужість педагога, його спокій та стриманість стане несподіванкою для учнів, здивує їх і поставить в незручне становище. Відчувши недоречність своєї поведінки, учні добровільно її припинять, оскільки при такій неочікуваній реакції вчителя зникне сенс її продовжувати. Педагог отримає подвійну перемогу, тому що додатково отримає повагу і симпатію до себе як до цікавої особистості, яка замість очікуваної розгубленості і нервозності продемонструвала спокій, витримку, винахідливість та прихований педагогічний гумор.

Четверте питання.

Які способи поведінки вихователя є педагогічно недоцільними при розв'язанні ситуації?

Прогнозуючи наслідки тих чи інших дій, методів, прийомів («как наше слово отзовется»), ми приходимо до висновків про доцільність одних і недоцільність інших. Таким чином визначаємо способи поведінки, які не тільки не забезпечують позитивного результату, а навпаки можуть навіть і нашкодити, знизити коефіцієнт корисної дії виховного впливу.

Висновку про невідповідність того чи іншого способу поведінки в умовах заданої ситуації має передувати аналіз:

- змісту ситуації;
- особливостей вихованців, що провокують ситуацію;
- їх очікувань щодо дій вчителя;

- умов протікання ситуації;
- варіантів реакції учнів на можливі способи поведінки педагога.

Ми знаємо, наприклад, що прямий вплив в ситуації, суб'єктами якої є підлітки або старшокласники, викликає протидію. Він є недоцільним в ситуаціях з явно вираженим негативним ставленням, неповагою і недовірою до педагога.

Назвемо ті способи поведінки, які при будь-яких умовах є неефективними. Однак, незважаючи на це, деякі педагоги все ж звертаються до них, поглиблюючи конфлікт ще в більшій мірі. А саме: моралізування, повчання, нотації, нерозумна вимогливість, намагання з'ясувати стосунки, виявити винуватця, підкреслювання своєї вищості над учнями (зверхність), невміння стримати свої негативні емоції і керувати настроєм, безтактність.

З іншого боку, способами поведінки зі знаком «-» є способи, спрямовані на встановлення або з'ясування стосунків через такі дії педагога: поступливість, загравання, підігравання, панібратство, вмовляння, конформізм (демонстрування згоди з неприйнятними думками і діями учнів).

Названі способи «забезпечення контакту» у провокованих учнями ситуаціях призводять або до його чисто зовнішньої форми без внутрішнього прийняття педагога, або, частіше за все, до його поразки і зневаги.

П'яте питання

Запропонуйте оптимальний варіант розв'язання ситуації (ваші конкретні подальші дії на місці педагога).

Завдання вимагає наповнення конкретним дієвим змістом одного з обраних вами способів впливу і моделювання на його основі оптимального варіанту комунікативної поведінки педагога в даній ситуації.

Звісно, пошук найкращого варіанту розв'язання ситуації пов'язаний із знаходженням такого способу впливу, який заблокував би негативні прояви поведінки учнів, спонукав до її засудження та перебудови.

Однак не завжди зовнішні впливи викликають внутрішні зміни. Це вимагає певних умов.

Психолог Б.Ф. Ломов указує, що зовнішній вплив, перш за все, «проходить крізь фільтр довіри або недовіри» до вчителя. Інформація може бути корисною і правильною, але все-таки «не прийнятою, не пропущеною фільтром через закритість до неї каналу довіри».

Таким чином, здійснюючи виховний вплив, учителяві слід одночасно сприяти тому, щоб виникло «зелене світло» для переходу його інформації у внутрішній план особистості вихованця. Такий «зелений коридор» створить можливість рухатись не тільки в один бік, а й у зворотній, тобто забезпечувати кроки вихованця назустріч.

З цієї причини учителяві важливо вміти оцінювати зміст своїх зовнішніх впливів не тільки з власної позиції, а й обов'язково з внутрішньої позиції вихованця, враховуючи наміри, причини, мотиви та конкретні умови вчинку. Адже надто часто невдачі педагога в тій чи іншій ситуації виникають саме через нерозуміння або неправильне розуміння школярів, через „смісловий бар'єр".

Застосовуючи у тій чи іншій ситуації той чи інший спосіб, важливо звернути увагу і на його форму, оскільки зовнішня вимога, прийнятна за змістом, але образлива за формою (скажімо, груба, зневажлива, глузлива), також може лишитись за „смісловим бар'єром". А такий бар'єр, як вважає психолог М.С.Неймарк, цілком заперечує корисну дію виховного впливу, адже сприймається вихованцем не тільки вплив, а й ставлення з боку вчителя.

Отже, обираючи спосіб впливу у певній ситуації, необхідно завжди пам'ятати, що його успіх залежить від:

- особистості вихователя та ставлення до нього з боку вихованця;
- особливостей особистості учня;
- намірів та мотивів учинку;
- форми виховного впливу та ставлення педагога до вихованця.

А ще, за справедливим твердженням В.О.Сухомлинського, педагогічна ефективність виховного впливу тим вища, чим менше учень відчуває в ньому задум педагога.

Отож, досягнення очікуваного результату у педагогічній ситуації передбачає такі етапи:

- 1) аналіз змісту ситуації та чітке визначення мети, якої прагне досягти педагог;
- 2) моделювання змісту зовнішнього впливу, спрямованого на досягнення мети;
- 3) прогнозування зворотної реакції учнів;
- 4) створення умов (сприяння) для прийняття виховного змісту вихованцем та його переходу у внутрішній план особистості;
- 5) зміни у структурі особистості вихованця як результат виховного впливу.

Змоделюємо в контексті вищесказаного оптимальний варіант розв'язання ситуації першого знайомства, взятого нами для ілюстрації (учні під партами).

Після невеличкої паузи, не видаючи своєї розгубленості, привітаюсь і доброзичливо скажу: «Добрий день! Я вам не кажу «сідайте», оскільки ви це вже зробили. Якщо вам так зручно, будь ласка. Як не маю нічого проти. Хто не встиг взяти з собою зошита і ручки, дозволяю це зробити. Тема нашого сьогоднішнього уроку ...». Далі продовжу урок, ніби нічого не трапилось.

Проаналізуємо змодельований варіант з позицій означених вище п'яти етапів.

1. Мета – дати відчутти учням недоречність вчинку і викликати добровільне небажання його продовжувати, поставивши їх в незручне становище.

2. Вчитель обрав прийом вдаваної байдужості з елементами іронії і наповнив його змістом, спрямованим на реалізацію поставленою мети.

3. Моделюванню змісту зовнішнього впливу передувало прогнозування зустрічної реакції учнів (незручність, здивування). З іншого боку, такі

нестандартні дії вчителя передбачали створення позитивного враження про себе, такого важливого при першій зустрічі.

4. Стриманість вчителя, спокій, прихована іронія, небагатослівність, несподівані слова і дії, педагогічна кмітливість демонструють професіоналізм педагога, викликають до нього симпатію, створюючи цим самим умови для прийняття та переходу виховного змісту у внутрішній план особистості вихованців.

5. Результативність виховного впливу проявляється у тих змінах, які відбуваються у структурі особистості учнів: незадоволеність своїм вчинком та добровільне припинення негативної поведінки.

Критерії оцінювання варіанту розв'язання педагогічної ситуації

- Чи відповідає змісту ситуації та проблемі, яка в ній міститься?
- Чи містить в собі зміст обраного варіанту виховний потенціал (впливові можливості)?
- Чи відповідає обраному способу впливу (названому методу, прийому виховання)?
- Чи реалізує названі принципи виховання?
- Чи відповідає віковим та індивідуальним особливостям учнів?
- Чи здатний забезпечити результативність (спонукати до належних висновків, викликати незадоволення негативною поведінкою, сприяти її припиненню і т.п.)
- Чи сприяє формуванню (ситуації першого знайомства) або посиленню позитивного ставлення та поваги до особистості вчителя (оцінка особистісного аспекту поведінки педагога з позицій створення або підкріплення позитивного враження як умови ефективного впливу).
- Чи не є дії вчителя стереотипними, повчальними та моралізаторськими, здатними викликати протидію вихованців?
- Чи не поглиблює це ще в більшій мірі конфлікт?

Висновки. Таким чином, поєднання двох важливих компонентів змісту освіти при підготовці та перепідготовці класних керівників: теоретичних

знань та досвіду пошуково-творчої діяльності – забезпечує її цілісність, переконуючи у важливості знань як інструмента успішного розв’язання педагогічних ситуацій та їх спрямування у виховне русло.

В процесі вивчення теорії виховання та методики виховної роботи відбувається набуття майбутнім вчителем досвіду здійснення виховних впливів. Рівень сформованості такого досвіду відповідно перевіряється на державному екзаміні на основі розв’язання педагогічної ситуації за заданим алгоритмом. Це дозволяє співвідносити теоретичні знання з умовами конкретної ситуації, самостійно моделювати варіант педагогічно доцільної поведінки педагога у заданій ситуації, паралельно аналізуючи і відкидаючи педагогічно недоцільні способи виховної взаємодії.

Акцентування уваги на принципи, методи та прийоми виховання пов’язано з тим, що саме вони при педагогічно доцільному виборі та відповідному комунікативному забезпеченні сприяють виховній післядії природних виховних ситуацій, які постійно супроводжують практичну діяльність класного керівника.

Література:

1. Гин А. Прийоми педагогической техники / А. Гин: ИПП «СОЖ». – Гомель, 1999. – 88 с.
2. Каплінський В.В. 100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення: Навчальний посібник / В.В. Каплінський. – Вінниця, 2010. – 79 с.
3. Каплінський В.В. Післядія як показник ефективності навчально-виховного процесу / Каплінський В.В. // Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. – Вип.28. – Вінниця, 2009. – С. 99-108
4. Смирнов С.Н. Понятие режиссуры игры в педагогике // Вести высшей школы. – 1987. - №6. – С. 34-39.
5. Галузяк В.М. Педагогіка: Навчальний посібник / В.М. Галузяк, М.І. Сметанський, В.І. Шахов – Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2007. – 399 с.